

شناسنامه پژوهشی

عنوان طرح نامه: سیر تطور تفکر سیاسی امام خمینی (ره) پژوهشکده: فرهنگ و مطالعات اجتماعی

گروه علمی: مطالعات انقلاب اسلامی محقق / مترجم: دکتر نجف لکزایی

ناظر علمی: _____، ارزیابان علمی: دکتر منوچهر محمدی و حجت الاسلام حمید پارسانیا

پژوهشیار: _____، دستیار: _____، ویراستار: _____

موضوع اصلی: تفکر سیاسی - اجتماعی امام خمینی (ره) موضوع فرعی:

مدت انجام تحقیق: ۱۳۷۷/۱۱ الی ۸۰/۱/۱

سیر تطور تفکر سیاسی امام خمینی (ره)

دکتر نجف لکزایی

لک‌زایی، نجف

سیر تطور تفکر سیاسی امام خمینی / نجف لک‌زایی.
— تهران: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی،

۱۳۸۳.

۱۸۰ ص ۱۹۵۰۰ ریال : 2-23-964-8352 ISBN

فهرست‌نویسی براساس اطلاعات فیفا.

کتابنامه: [ص ۲۶۹] —: همچنین به صورت زیرنویس،
۱. خمینی، روح‌الله، رهبر انقلاب و بنیانگذار جمهوری
اسلامی ایران، ۱۲۸۰ = ۱۳۶۸ — نظریه درباره
سیاست و حکومت ۲. اسلام و سیاست، ۳. اسلام و
دولت، الف. کانون اندیشه جوان، ب. عنوان.

۹۵۵/۰۸۴۲۰۹۲

۹۴ ص ۱۵۷۴/۵

۱۳۸۳

م ۸۱-۴۱۴۷۲

کتابخانه ملی ایران

پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

سیر تطور تفکر سیاسی امام خمینی

دکتر نجف لک‌زایی

ناشر: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

چاپ: نشاء

چاپ اول: ۱۳۸۳. شمارگان: ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۱۹۵۰ تومان

شابک: 2-23-964-8352 ISBN

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

فهرست

عنوان	صفحه
پیشگفتار	۷
مقدمه	۹
فصل اول (کلیات و مفاهیم	۱۳
۱. مقدمه	۱۳
۲. مفهوم دین	۱۵
۳. مفهوم سیاست	۱۹
۴. رابطه دین و سیاست	۲۶
۵. مفهوم اندیشه سیاسی	۲۹
فصل دوم (ماهیت اندیشه سیاسی اسلامی	۳۳
۱. مقدمه	۳۳
۲. طبقه‌بندی‌های عام	۳۴
۳. طبقه‌بندی‌های ویژه اندیشه سیاسی شیعه	۵۳
۴. ملاحظات	۵۹
۵. طبقه‌بندی پیشنهادی	۶۵
فصل سوم (ثبات یا تحول	۶۹
۱. مقدمه	۶۹
۲. نظریه‌های نظام سیاسی در اندیشه امام خمینی ره	۶۹
۳. منطق تحول اندیشه و عمل سیاسی امام خمینی ره	۷۹
فصل چهارم (گذار از اندیشه سیاسی اصلاحی به اندیشه سیاسی انقلابی	۹۱
۱. مقدمه	۹۱

۲- آسیب‌شناسی نظام سلطنتی صفویه از نگاه محقق سبزواری	۱۰۱
۱- ۲- آسیب‌های اقتصادی	۱۰۲
۲- ۲- آسیب‌های سیاسی، اجتماعی و اخلاقی	۱۰۳
۲- ۳- آسیب‌های دینی	۱۰۵
۲- ۴- آسیب‌های اداری	۱۰۶
۲- ۵- آسیب‌های نظامی	۱۰۶
۲- ۶- اسباب دوام و ثبات مملکت	۱۰۶
۳- آسیب‌شناسی نظام سیاسی پهلوی از نگاه امام خمینی رهبر	۱۰۹
۳- ۱- آسیب‌های اقتصادی	۱۰۹
۳- ۲- آسیب‌های سیاسی و اجتماعی	۱۱۰
۳- ۳- آسیب‌های دینی، اخلاقی و فرهنگی	۱۱۱
۳- ۴- آسیب‌های نظامی	۱۱۳
۳- ۵- اسباب دوام و ثبات مملکت	۱۱۴
۴- مقایسه دورویکرد اصلاحی و انقلابی	۱۱۹
فصل پنجم) اصول ثابت در اندیشه سیاسی امام خمینی رهبر	۱۲۳
۱- مقدمه	۱۲۳
۲- اصل تکلیف	۱۲۶
۳- اصل مصلحت اسلام و مسلمین	۱۳۰
۴- اصل دعوت و گسترش اسلام	۱۳۴
۵- اصل تقدم اهم بر مهم	۱۳۸
۶- اصل عمل به قدر مقدور	۱۳۹
۷- اصل عدالت	۱۴۱
۸- اصل تدریجی بودن امور	۱۴۳
۹- اصل توجه به مقتضیات زمان و مکان	۱۴۳
۱۰- جمع‌بندی	۱۴۶
فصل ششم) گذار از فقه سیاسی به کلام سیاسی	۱۴۹
۱- عبور از اندیشه سیاسی فقهی به اندیشه سیاسی کلامی	۱۴۹
۲- تأثیرات اندیشه سیاسی امام خمینی رهبر	۱۵۵
۳- جمع‌بندی	۱۶۲
نتیجه‌گیری	۱۶۵
سال شمار زندگی امام خمینی رهبر	۱۷۱
منابع و مأخذ	۱۷۵

پیشگفتار

اندیشه سیاسی امام خمینی (ره) به عنوان معمار و بنیانگذار انقلاب شکوهمند اسلامی، همواره به مثابه یکی از مهم ترین منابع، یا شاخص شناخت تشکر انقلاب اسلامی مورد عنایت محققان داخلی و خارجی بوده است. لذا بررسی و تحلیل اندیشه سیاسی امام خمینی (ره) به عنوان نخستین ولی فقیه و رهبر سیاسی مبسوط الید در جهان اسلام در عصر غیبت حائز اهمیت و اولویت می باشد.

در فرایند این بازکاوی، سه محور تخصصی به صورت پررنگ ظهور خواهد یافت: کلام، فقه و اندیشه سیاسی؛

همچنین نظرات امام از چند منظر قابل ملاحظه است. از منظر رهبر یک کشور اسلامی و مسائل متناسب با مقتضیات داخلی ایران، از منظر رهبری بلارقیب جهان اسلام و به تبع آن مسائل مرتبط در حوزه نظام بین الملل؛ اثری که پیش رو دارید، حاصل زحمت پژوهشگر ارجمند حجت الاسلام

والمسلمین دکتر نجف لک‌زایی، است که علاوه بر تبیین چارچوب و ساختار اندیشه سیاسی امام راحل، با پیش‌فرض قراردادن متطور بودن این اندیشه، در صدد تبیین این تطور و منطق حاکم بر آن می‌باشد.

ضمن سپاسگزاری از محقق گرامی به‌خاطر ارائه این اثر ارزنده، و نیز اعضای محترم شورای علمی گروه مطالعات انقلاب اسلامی که ما را در پیشبرد این تحقیق به ویژه ارزیابی حاصل آن، یاری نمودند، از دریافت نظرات و پیشنهادات خوانندگان محترم استقبال می‌کنیم.

گروه مطالعات انقلاب اسلامی

پژوهشکده فرهنگ و مطالعات اجتماعی

مقدمه

در میان ارکان هر جامعه‌ای، «اندیشه» عنصری اساسی است. اقتصاد، سیاست و فرهنگ که سه ضلع مثلثی واحدند و برای ادارهٔ اجتماعات انسانی از اهمیت ویژه‌ای برخوردارند، بدون «اندیشه» پایه‌های محکمی نخواهند داشت. با اندیشه است که انسان کار می‌کند، زندگی می‌کند و از میان انبوه راه‌ها، مسیری را برمی‌گزیند و بر اساس آن رفتار می‌کند. اینک اگر توجه کنیم که چهرهٔ عمدهٔ زندگی انسان، زندگی سیاسی و اجتماعی او است، به این نکته خواهیم رسید که ستون و نگاه دارندهٔ زندگی سیاسی «اندیشهٔ سیاسی» است. اگر جامعه انسانی از نوعی «زندگی سیاسی» ناخشنود شود، در پی ایجاد «زندگی سیاسی» جدیدی برمی‌آید و چنان‌که گفته شد، بنیاد هر زندگی سیاسی «اندیشه‌ای سیاسی» است. بنابراین پایگاه عمده و اصلی تغییر و تحولات سیاسی یا به سخن دیگر «انقلاب‌ها» و تغییر و تحولات جوامع بشری همان «اندیشه» است. مخالفین یک نظام سیاسی همیشه تلاش می‌کنند تا فلسفهٔ سیاسی جدیدی را در مقابل فلسفهٔ سیاسی حاکم ارائه کنند. بدیهی است که اگر

این فلسفه سیاسی جدید قبول عموم مردم قرار گیرد، تغییر و تحولاتی و حتی انقلابی را به ثمر خواهد رساند. طبیعی است که هر فلسفه سیاسی‌ای، اقتصاد، سیاست، و فرهنگ متناسب با خویش را ارائه کند.

یکی از موضوعاتی که بایسته است در مورد آن پژوهش‌ها و تحقیقات گسترده و عمیقی صورت گیرد، فلسفه سیاسی اسلام است. فلسفه سیاسی به معنی اعم و اندیشه سیاسی به طور اخص، از آن جهت که اگر به درستی عرضه شود و مورد قبول جامعه قرار گیرد، می‌تواند موجد و موجب نظم سیاسی مطلوب باشد، از اهمیت بسیاری برخوردار است. با توجه به این نکته، اثر حاضر عهده‌دار ارائه سیر تطور اندیشه سیاسی امام خمینی ره خواهد بود.

به نظر نگارنده، بنیانگذار جمهوری اسلامی حضرت امام خمینی ره، قیام و نهضت اسلامی خویش را از نظر فکری، با احیای اندیشه سیاسی اسلام، به ویژه احیای تئوری حکومتی اسلام، آغاز کرد و این در واقع یکی از تفاوت‌های اساسی نهضت بیدارگرانه و حیات‌بخش امام‌راحل ره با دیگر نهضت‌های اسلامی قرون اخیر در جهان است و همین تفاوت اساسی یکی از عوامل مهم موفقیت و پیروزی انقلاب اسلامی بوده است. در حالی که از نظر رفتار سیاسی، ایشان در آغاز مبارزات، بر اساس عمل به قدر مقدور، در قالب و چارچوب اصلاح رژیم عمل می‌کرد و از حدود اواخر دهه چهل شمسی بود که وارد گفتمان انقلابی شد و به این نتیجه رسید که لازم است در جهت نفی رژیم سلطنتی و استقرار نظام اسلامی عمل کند. در این مرحله امام خمینی ره علاوه بر مبارزه برای نفی استعمار و استبداد، به ارائه نظام‌مند فلسفه سیاسی اسلام پرداخت و

به این دو پرسش اساسی و مهم فلسفه سیاسی که «چه کسی باید حکومت کند؟» و «چگونه باید حکومت کرد؟» پاسخ‌های صریح و روشنی داد و در عمل نیز پس از پیروزی انقلاب اسلامی برای جاری کردن این اندیشه، اهتمام ورزید. در جهت تبیین مدعای مذکور، این تحقیق در پنج فصل سازماندهی شده است: فصل اول به بررسی مفاهیم و کلیات پرداخته شده است. در فصل دوم، با طرح بحث ماهیت اندیشه سیاسی اسلام، تمهیدات تاریخی و نظری لازم برای بحث درباره اندیشه سیاسی امام فراهیم شده است. در فصل سوم از ثبات و تحوّل در اندیشه سیاسی امام سخن گفته‌ایم. با توجّه به پذیرش تحوّل در اندیشه سیاسی امام از سوی نگارنده، در دو فصل بعدی به تحلیل چگونگی این تحولات پرداخته شده است. در فصل چهارم اندیشه امام را در دو مرحله اصلاحی و انقلابی طبقه‌بندی کرده و با اندیشه یکی از فقهای گذشته، یعنی محقق سبزواری، مقایسه کرده‌ایم. در فصل پنجم اصول ثابتی را که مبنای تحوّل در اندیشه سیاسی قلمداد می‌شوند مدنظر قرار داده و به بحث گذاشته‌ایم. در فصل ششم ضمن گفت و گو درباره بازتاب‌های اندیشه سیاسی امام، به تحوّل مهم دیگری که در عرصه اندیشه سیاسی شیعه در دوره معاصر رخ داده است، یعنی عبور از فقه سیاسی به کلام سیاسی، پرداخته‌ایم. نتیجه‌گیری و فهرست منابع و مآخذ پایان‌بخش این پژوهش است.

نجف لک‌زایی

قم - تابستان ۱۳۸۰